

Labklājības ministrija

Skolas iela 28, Rīga, LV - 1331, tālr. 67021600, fakss 67276445, e-pasts lm@lm.gov.lv, www.lm.gov.lv

Rīgā

15.11.2022. Nr. 21-13/1523

Latvijas Republikas tiesībsargam

Par iesniegumu izskatīšanu Veselības un darbspēju ekspertīzes ārstu valsts komisijā

Labklājības ministrija (turpmāk – ministrija) ir saņēmusi Latvijas Republikas tiesībsarga vēstuli, kurā lūgts skaidrot izveidojušos situāciju Veselības un darbspēju ekspertīzes ārstu valsts komisijā (turpmāk – Valsts komisija) ar savlaicīgi nepieņemtiem lēmumiem, nosakot personai invaliditātes statusu, kā arī par ministrijas redzējumu, kā šo situāciju var novērst. Savas kompetences ietvaros ministrija sniedz Jums informāciju par faktisko situāciju un turpmākajām darbībām situācijas stabilizēšanai.

Valsts komisija ir labklājības ministra pakļautībā esoša tiešās pārvaldes iestāde, un tās funkcija ir veikt prognozējamās invaliditātes un invaliditātes ekspertīzi¹. Tāpat kopš 2009. gada 29. jūlija Valsts komisijas uzdevums ir arī sniegt atzinumu par darbnespējas lapas pagarināšanu darbnespējas periodā, kas turpinās ilgāk par 26 nedēļām, bet ne ilgāk par 52 nedēļām (skaitot no darbnespējas pirmās dienas), ja tas nepieciešams pilnvērtīgas ārstēšanas nodrošināšanai (tai skaitā rehabilitācijas nodrošināšanai)².

Invaliditātes noteikšanu Latvijā reglamentē Invaliditātes likums un Ministru kabineta 2014. gada 23. decembra noteikumi Nr. 805 "Prognozējamās invaliditātes, invaliditātes un darbspēju zaudējuma noteikšanas un invaliditāti apliecinoša dokumenta izsniegšanas noteikumi" (turpmāk – MK noteikumi Nr. 805). Invaliditātes ekspertīzi veic, pamatojoties uz personas vai personas likumiskā pārstāvja iesnieguma pamata. MK noteikumu Nr.805 20.punkts nosaka termiņus, uz kādiem personai (gan bērnam, gan pilngadīgajai personai) invaliditāte ir nosakāma.

Izņēmuma gadījums invaliditātes termiņa noteikšanā bija ārkārtējās situācijas laikā saistībā ar Covid-19 pandēmijas izplatību valstī. Likumdevējs pieņēma lēmumu, ka, "ja personai laika posmā, kad valstī ir izsludināta ārkārtējā situācija sakarā ar Covid-19 izplatību, vai triju mēnešu laikā pēc ārkārtējās situācijas atcelšanas vai noteiktā termiņa beigām beidzas

¹ Valsts komisijas nolikums: <https://likumi.lv/ta/id/229374-veselibas-un-darbspeju-ekspertizes-arstu-valsts-komisijas-nolikums>

² Ministru kabineta 2001. gada 3. aprīļa noteikumu Nr. 152 "Darbnespējas lapu izsniegšanas un anulēšanas kārtība" 17.¹ punkts.

Šis dokuments ir parakstīts ar drošu elektronisko parakstu un satur laika zīmogu

Valsts komisijas iepriekš izdotā administratīvā akta darbības termiņš un nav iesniegti nepieciešamie dokumenti invaliditātes ekspertīzes veikšanai, minētā administratīvā akta darbības termiņš tiek pagarināts uz laiku līdz sešiem mēnešiem, bet ne ilgāk kā līdz jauna administratīvā akta izdošanai konkrētās personas lietā”³. Kopš 2020. gada ārkārtējā situācija valstī bija noteikta trīs reizes: no 2020.gada 12.marta līdz 2020.gada 9.jūnijam; no 2020.gada 9.novembra līdz 2021.gada 6.aprīlim; no 2021.gada 11.oktobra līdz 2022.gada 28.februārim. Tādējādi vēl līdz šī gada 27.maijam gadījumā, ja persona nebija iesniegusi iesniegumu atkārtotai invaliditātes ekspertīzei, tai tika pagarināts iepriekšējais invaliditātes termiņš uz 6 mēnešiem, kā arī daļai personu pagarinājums tika piemērots vairākas reizes, kas veido lielāku šo personu skaitu. Pamatojoties uz Invaliditātes likuma pārejas noteikumu 9.punktu, no 2022. gada 1. janvāra līdz 2022. gada 27.maijam Valsts komisija pagarināja iepriekš izdoto administratīvo aktu darbības termiņu uz laiku līdz sešiem mēnešiem, bet ne ilgāk kā līdz jauna administratīvā akta izdošanai, 7652 personu lietās, 2021.gadā kopā – 11659 personu lietās. 2022. gada 1. pusgadā Valsts komisija veikusi 30 336 ekspertīzes, savukārt 2021. gadā kopā – 63 183 ekspertīzes.

Beidzoties invaliditātes termiņam, ja persona atkārtoti vēlas pretendēt uz invaliditātes statusu, tai savlaicīgi (vēlams vismaz mēnesi pirms invaliditātes termiņa beigām) Valsts komisijā ir jāiesniedz visi nepieciešami dokumenti, kas noteikti MK noteikumu Nr. 805 3.punktā.

Invaliditātes likuma 8.panta trešā daļa nosaka, ka *invaliditāti personai nosaka ar dienu, kad tā iesniegusi attiecīgu iesniegumu*, savukārt Administratīvā procesa likuma (turpmāk - APL) 64.panta pirmā daļa nosaka, ka, ja administratīvā lieta ierosināta uz iesnieguma pamata, *iestāde pieņem lēmumu par administratīvā akta izdošanu viena mēneša laikā no iesnieguma saņemšanas dienas*. Papildus APL 64.panta otrā daļa nosaka, ka, ja objektīvu iemeslu dēļ šā panta pirmajā daļā noteikto mēneša termiņu nav iespējams ievērot, iestāde to var pagarināt uz laiku, ne ilgāku par četriem mēnešiem no iesnieguma saņemšanas dienas, par to paziņojot iesniedzējam. Līdz ar to vispārējais regulējums nosaka, ka Valsts komisijai ir pienākums izdot administratīvo aktu par invaliditātes noteikšanu vai nenoteikšanu viena mēneša laikā no iesnieguma saņemšanas dienas.

Ministrija atzīst, ka šobrīd Valsts komisijā ir izveidojusies situācija, ka tiek kavēts termiņš, kādā pieņemts lēmums personas lietā, radot pārrāvumu invaliditātes statusā, kas ietekmē personas tiesības saņemt valsts sniegto atbalstu invaliditātes seku mazināšanai – gan finansiālā veidā, gan pakalpojumu un atvieglojumu veidā.

Arī iepriekšējos gados periodiski ir bijis novērojams lielāks personu iesniegumu pieplūdums, kam parasti sekoja iesniegumu skaita kritums, kas neilgā laika posmā stabilizējās, un līdz ar to neveidojās situācija, kad Valsts komisija nevar pieņemt lēmumu personas lietā atbilstoši APL noteiktajai kārtībai.

Šobrīd pieļaujams, ka pieplūdums varētu būt saistīts ar ārējiem faktoriem, kā piemēram, negatīvas izmaiņas sociālekonomiskajā situācijā valstī, iedzīvotāju spēja parūpēties par savām veselības vajadzībām, kā rezultātā invaliditātes statuss tiek saskatīts kā papildu atbalsts veselības vajadzību nodrošināšanai un mājsaimniecības finansiālās situācijas atslogošanai, kas rada attiecīgu reakciju mērķa grupā, pretendējot uz invaliditātes statusu vai smagāku invaliditātes grupu.

2022.gada vasaras otrajā pusē un rudens periodā Valsts komisijā ir novērojams augsts personu iesniegumu skaita pieplūdums ar augšupejošu tendenci bez tam sekojoša iesnieguma skaita krituma, un kopumā ekspertu novērojumi liecina, ka šāda pieplūduma rašanos varētu būt

veicinājusi:

- straujā inflācija un sociālekonomiskās situācijas pasliktināšanās, it īpaši radot negatīvas sekas uz iedzīvotājiem ar zemiem un ļoti zemiem ienākumiem;
- valsts un pašvaldību atbalsts personām ar invaliditāti energoresursu sadārdzinājuma kompensēšanai, kā arī citi personām ar invaliditāti noteiktie atbalsta pasākumi;
- iepriekš beigušies automātiskie pagarinājumi saistībā ārkārtējās situācijas laiku šī gada pavasarī, kas mehāniski rada iesniegumu skaita pieplūdumu noteiktā laika posmā, jo lielam skaitam cilvēku invaliditātes termiņš beidzas ļoti tuvos datumos.

Visi šie trīs novērojumi veido situāciju, ka dažādu iemeslu dēļ personu iesniegumu skaits Valsts komisijā pieaug un to pieaugumu kopumā nav iespējams prognozēt, balstoties uz iepriekšējo gadu pieredzi. Piemēram, pēc šobrīd Valsts komisijas sniegtās informācijas Valsts komisijā 2021. gadā vidēji mēnesī tika iesniegti 5300 iesniegumi un 2022. gada pirmajā pusgadā vidēji mēnesī tika iesniegti 5500 iesniegumi, savukārt 2022. gada jūlijā Valsts komisijā tika iesniegti 5691 iesniegumi, 2022. gada augustā – 6010, septembrī - 6228, oktobrī - 6388 iesniegumi.

Valsts komisijas invaliditātes ekspertīzē iesaistīto darbinieku štatu vietu skaits pārsvarā ir aizpildīts (54 slodzes – 20,8 slodzes ārsti eksperti (veic invaliditātes ekspertīzi), 30,15 slodzes vecākie ārsti (veic ekspertīzes vai pieņem lēmumu personas lietā) un 3 vadošie eksperti (pieņem lēmumu personas lietā)) un caurmērā ir pietiekams tiem gada mēnešiem, kad noslodze ir samērīga. Piemēram, vidējais iesnieguma izskatīšanas laiks 2021. gadā bija 24 dienas, 2022. gada 1. pusgadā 22 dienas. Savukārt šobrīd pie tik liela personu iesniegumu skaita pieplūduma, Valsts komisija saskaras ar ierobežojumiem savlaicīgu lēmumu pieņemšanā.

Apzinoties, ka kavēto lēmumu dēļ personām tiek negatīvi ietekmētas viņu tiesības uz sociālo aizsardzību invaliditātes gadījumā, jau šobrīd ir pārkārtots darba process Valsts komisijā. Valsts komisija šobrīd strādā paaugstinātas intensitātes režīmā, pārdalot iesniegumu skaitu starp nodaļām, tādējādi pakāpeniski mazinot neizskatīto iesniegumu skaitu. Vienlaikus jāņem vērā, ka pēc Valsts komisijas sniegtās informācijas arī šā gada novembrī saņemto iesniegumu skaits Valsts komisijā nemazinās salīdzinājumā pret iepriekšējiem mēnešiem - līdz šī gada 10.novembrim vidēji dienā iesniegti 310 iesniegumi, kas nozīmē, ka, ja šāds iesniegumu skaits saglabāsies visu mēnesī, novembrī iesniegumu skaits pārsniegs 6500.

Lai nodrošinātu, ka personām ar invaliditāti neveidojas pārrāvums invaliditātes statusā un līdz ar to arī sociālo pabalstu, pensiju un atvieglojumu saņemšanā, kā arī, lai sniegtu atbalstu Valsts komisijai problēmsituācijas risināšanā, šobrīd ir izstrādāti vairāki iespējamie risinājumi situācijas stabilizēšanai. Proti, ministrija ir sagatavojusi projektu grozījumiem Invaliditātes likumā, kas līdzīgi kā Covid-19 ārkārtējās situācijas laikā paredz iespēju Valsts komisijai pieņemt lēmumu par iepriekš izdotā administratīvā akta darbības termiņa pagarināšanu personas lietā līdz jauna administratīvā akta izdošanai. Vienlaikus jāuzsver, ka grozījuma virzība izskatīšanai Saeimā šobrīd ir apgrūtināta, jo nav izveidots jaunais Ministru kabinets un atbildīgā Saeimas komisija, kas izskatītu izstrādāto grozījumu. Tādēļ, apzinoties, ka risinājums ir nepieciešams tūlītējs, ministrija sadarbībā ar Valsts komisiju šobrīd strādā pie pagaidu risinājuma (līdz izmaiņām normatīvajos aktos), lai nodrošinātu, ka tām personām, kuru lietā nevar pieņemt lēmumu atbilstoši APL noteiktajai kārtībai, iepriekš izdotais administratīvais akts uz iestādes iniciatīvas pamata tiktu pagarināts uz noteiktu laiku, bet ne ilgāk kā līdz jauna administratīvā akta aizdošanai personas lietā, lai nerastos invaliditātes statusa pārrāvums, tādējādi nepasliktinot personas faktisko situāciju, kavējot personu tiesības saņemt valsts atbalstu invaliditātes seku mazināšanai. Tuvākajās dienās tiks izstrādāta atbilstošākā pieeja šāda procesa uzsākšanai.

Ministrija kopā ar Valsts komisiju vērtē arī personāla jautājumu, t.sk., vai ir nepieciešams palielināt ārstu ekspertu skaitu iestādē un veikt citas strukturālas izmaiņas Valsts komisijas nodaļās, kas efektīvizētu procesus iestādē ne tikai šādās krīzes situācijās, bet arī periodā, kad saņemto iesniegumu skaits ir samērīgs, tādējādi paātrinot laiku, kādā personas lieta tiek izskatīta un pieņemts lēmums. Tomēr vienlaikus ir jāmin, ka Valsts komisija jau ilgstoši saskaras ar situāciju, ka ir sarežģīti un atsevišķās reģionālajās nodaļās pat ilgstoši neiespējami aizpildīt visas jau šobrīd izveidotās amata vietas (tai skaitā arī pus slodzes), kas norāda uz kopējo problemātiku valstī saistībā ar trūkstošiem ārstiem un medicīnas personālu it īpaši reģionos.

Vienlaikus vēlamies informēt, ka Valsts komisija šobrīd prioritārā kārtībā izskata iesniegumus par invaliditātes ekspertīzes veikšanu bērniem un tām personām, kuras kā bērni ar invaliditāti sasnieguši pilngadību un kurām invaliditāte jau jānovērtē pēc pilngadīgas personas kritērijiem. Tādējādi lēmumi šai mērķa grupai arī šobrīd tiek pieņemti atbilstoši APL noteiktajam, proti, viena mēneša laikā no iesnieguma iesniegšanas.

Papildus vēlamies vērst uzmanību, ka sevišķi steidzamos gadījumos iedzīvotājiem ir iespēja Valsts komisijas vadītājam iesniegt motivētu iesniegumu, lūdzot invaliditātes ekspertīzi veikt saīsinātā termiņā saskaņā ar APL, ko iedzīvotāji arī aktīvi izmanto. Tiesa, tas nozīmē, ka šie iesniegumi tiek izņemti no kopējās izskatīšanā esošo iesniegumu rindas, tādējādi pagarinot izskatīšanas laiku pārējiem, tādēļ arī šis risinājums nav ilgtspējīgs un var tikt pielietots tikai kā pagaidu risinājums noteiktos gadījumos.

Nobeigumā ministrija vēlreiz apliecina, ka apzinās situācijas nopietnību un ir aktīvi iesaistījusies risinājumu meklēšanā, lai iespējami drīz novērstu noteiktajā termiņā neizskatīto iesniegumu uzkrājumu un iedzīvotājiem tiktu nodrošinātas tiesības uz valsts noteikto atbalstu.

Valsts sekretārs

*Dokuments parakstīts ar drošu elektronisko
parakstu un satur laika zīmogu*

I. Alliks